

Олена Миколаївна Харцій,
кандидат психологічних наук, доцент,

Тетяна Олексіївна Перевозна,
кандидат психологічних наук, доцент,

Сергій Васильович Лубенець,
кандидат технічних наук, доцент,
Харківська державна академія культури,
Бурсацький узвіз 4, м. Харків, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ДО ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена дослідженню підготовки до управлінської діяльності майбутніх менеджерів організації. Визначено основні підходи в дослідженні компонента особистості, виявлено фактори творчого потенціалу та його структурні елементи. Актуалізація потреби у творчій особистості в умовах перетворення суспільства висуває питання про необхідність створення певних умов для виховання такої особистості. Тому творчий підхід в освітньому процесі підготовки майбутніх керівників має особливе значення. Керувати означає вести до успіху інших, розуміючи під успіхом реалізовану мету. Креативність в управлінській діяльності має особливе значення для розвитку нашого суспільства. Попит на творчу особистість в наші часи дуже великий. Креативні управлінці досягають більших успіхів. Необхідно шукати методи і способи розвитку креативності в майбутніх керівників.

Ключові слова: підготовка до управлінської діяльності, творчість, творчий компонент, креативний потенціал, ефективність управлінської діяльності.

Постановка проблеми. В умовах переходу суспільства на нові економічні позиції необхідно сприяти розкриттю творчих можливостей кожної людини, формувати особистість як творця історично нових відносин в різних сферах життя, управління суспільством і власним розвитком. Характерним для особистості стає усвідомлене, творчо перетворююче відношення до цілей суспільства, його ідеалів, а також і до власної індивідуальності.

У розвинутому суспільстві генетично запрограмовані здібності людини до творчої діяльності не тільки спонтанно розвиваються, але і цілеспрямовано формуються відповідно до об'єктивної потреби суспільства. Тому процес підготовки ефективного менеджера з творчим компонентом стає дуже актуальним.

Новизна підготовки майбутніх спеціалістів полягає у поєднанні навичок керівника з використанням творчого підходу в системі управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні соціально-економічні відносини в Україні вимагають суттєвих змін у підготовці майбутніх менеджерів, запровадження таких форм навчання, які б сприяли особистісному та професійному саморозвитку, самовдосконаленню, формуванню навичок творчого розв'язання будь-яких управлінських завдань.

Загальні аспекти ролі особистості керівника досліджувалися такими вченими, як А. В. Морозов (2003), Г. В. Щокін (2001), В. М. Шепель (1994) та інші. Чимало досліджень присвячено вивченню управлінських якостей (Л. М. Карамушка (2004), Л. Д. Кудряшова (1986), Л. Е. Орбан-Лембрик (2001), В. В. Шпалінський (1998) та інші). Складові

креативного потенціалу досліджувалися Д. Б. Богоявленською (1993), Е. Боно (2005).

Мета статті: виявити рівень особистісних якостей майбутніх менеджерів, знайти методи підготовки спеціалістів до управлінської діяльності.

Для досягнення мети необхідно виконати наступні **завдання:**

- оцінити рівень особистісних якостей майбутніх управлінців організації;
- проаналізувати творчі здібності молоді;
- розробити програму формування творчого підходу до діяльності.

Нами вивчалися загальні чинники, які впливають на оптимізацію підготовки студентів до управлінської діяльності: індивідуальні властивості особистості, комунікативні характеристики групи, особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі та ін.

Виклад основного матеріалу. Творчі здібності керівника закладені в психологічному потенціалі його особистості, установці на пошук проблемних ситуацій у системі керування й на самостійність у рішенні завдань. Використання творчого підходу до управлінської діяльності – основна риса ефективного керівництва [1].

Менеджерові необхідні здібності управляти собою, боротися зі стресами й конфліктами, а також уміння здійснювати об'єктивну самооцінку, самоконтроль і саморегуляцію.

Успішність діяльності керівника залежить від виду й ступеня управлінської майстерності. Творчий підхід в управлінні допомагає знаходити ефективні рішення і способи поведінки у нових ситуаціях, переборювати стереотипність мислення і поведінки у зви-

чних ситуаціях, створювати у них нові оригінальні рішення.

Наше дослідження було спрямоване на вивчення особистісних якостей студентів та розробку програми щодо розвитку творчого потенціалу у майбутніх менеджерів.

Відповідно до цього було визначено такі завдання формуального експерименту:

1. Вивчити особистісні якості майбутніх менеджерів та розробити програму формуального експерименту, спрямовану на розвиток творчого потенціалу.

2. Розробити комплекс завдань та тренінгів, які розвивають творчий компонент у підході до діяльності.

3. Перевірити ефективність запропонованих заходів у процесі підготовки менеджерів.

Реалізація розвиваючої програми передбачала запровадження в навчальний процес комплексу завдань, які вирішувались на тренінгах і проблемних лекціях.

Нами була розроблена методика інтерперсонального тренінгу, яка дає можливість скорегувати особистісні якості та трансформувати форми взаємодії в системі управління. Також у навчальний процес були введені елементи проблемного навчання, що дають можливість розвинути творчі здібності майбутніх управлінців.

Для проведення формуального експерименту із числа студентів – майбутніх менеджерів – було створено експериментальну (100 осіб) та контрольну (98 осіб) групи. Обидві групи студентів мали приблизно однакові соціально-демографічні характеристики: навчалися на одному факультеті, мали однакову спеціальність, були приблизно одного віку.

Слід зазначити, що в експериментальній групі підготовка майбутніх менеджерів організації мала системний та цілісний характер, а в контрольній – фрагментарний (розглядалися лише окремі напрямки з проблем розвитку креативного потенціалу у майбутніх менеджерів).

На початку роботи було проведено тестування та опитування. Після завершення формуального експерименту також були проведені діагностичні зрізи. Для цього використовувалось повторне тестування, опитування, інтерв'ювання, статистичні методи обробки даних.

Результати порівняльного аналізу 1 та 2 діагностичних зрізів показали, що в експериментальній та контрольній групах було виявлено статистично значущі відмінності в рівнях сформованості особистісних та креативних складових ($p < 0,01$, за критерієм χ^2). Але динаміка за всіма складовими підготовки менеджерів була позитивною.

Наше дослідження дало підстави виділити дуже важливі якості майбутнього керівника, як-то: допитливість; спроможність йти на розумний (зважений) ризик; схильність до виявлення нового, невідомого; розмаїття ідей; здогадливість, інтуїтивізм; змагальність. Разом з тим, такі індивідуально-психологічні якості, якими повинні характеризуватися професійні керівники: наполегливість, рішучість, завбачливість,

самодостатність, оптимізм, енергійність, зорієнтованість на результат, самовпевненість, нами не були виявлені.

Управлінська діяльність потребує від менеджера таких задатків і здібностей, які дозволятимуть йому в найкоротший час досягати високих показників у керівництві.

У нашому дослідженні було виявлено основні здібності, якими повинен володіти ефективний керівник:

1. Творчі (креативні) здібності – це такі вміння, які дозволяють керівникові генерувати нові ідеї, позбуватися традиційних схем, оперативно розв'язувати проблемні ситуації, створювати продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю.

Креативність керівника – це його здатність передбачати, опираючись на свою інтуїцію.

2. Організаторські здібності необхідні керівникові для управління людьми, забезпечення чіткого ритму роботи співробітників, а також організації своєї власної роботи. Багато чого залежить від здатності керівника розуміти специфіку управлінської праці й знаходити найбільш ефективні методи організації й контролю.

3. Здібності приймати рішення – це вміння керівника самостійно приймати відповідальні рішення й неухильно реалізовувати їх у практичній діяльності. Цей вид здібностей особливо яскраво проявляється в складних ситуаціях, коли вчинок пов'язаний з відомим ризиком і необхідністю вибору з декількох альтернатив. У бізнесі особливо цінується здатність ризикувати і йти па компроміс.

4. Педагогічні здібності – це сукупність психічних особливостей менеджера, необхідних для успішного навчання й виховання підлеглих.

5. Комунікативні здібності – уміння легко встановлювати контакти з людьми й співпрацювати з ними, що в свою чергу викликає задоволення від спілкування. Це також уміння керівника дотримуватися вимог ділового етикету, проявляти ввічливість і коректність, витримувати дистанцію й не відкриватися повністю.

Нами було виявлено взаємозв'язок між творчим потенціалом менеджера й ефективністю діяльності організації, а також проаналізовано роль творчої особистості в управлінській діяльності.

У дослідженні ми виявили зв'язок між показником психологічного статусу студента і його ставленням до роботи та роллю, яку студент виконує в масових заходах. З'ясувалося, що студенти з високим психологічним статусом частіше виступають у ролі організаторів заходів, більш авторитетні у науково-дослідній і суспільній діяльності, ніж студенти з низьким психологічним статусом. Студенти з високим рівнем успішності посідають провідне місце в системі міжособистісних взаємин у групі.

Успішність діяльності керівника залежить від виду й ступеня управлінської майстерності. Вид управлінської майстерності визначається спеціальними знаннями,

уміннями й провідними здатностями менеджера.

Концептуальна майстерність характеризується спроможністю розуміти перспективу й розробляти відповідні стратегії для організації в цілому.

Адміністративна майстерність – здатність виконувати організаційні правила, ефективно діяти в умовах обмеженого часу, передавати свої розпорядження працівникам.

Аналітична майстерність – уміння правильно використовувати наукові й кількісні підходи, техніку й засоби для рішення управлінських завдань.

Технічна майстерність – здатність за допомогою спеціальних знань, умінь і навичок вирішувати робочі завдання.

Майстерність прийняття рішень – спроможність обирати підходящий курс дій з декількох альтернатив.

Підприємницька майстерність – здатність сполучити керування ресурсами з постійним прагненням розширювати масштаби справи.

Комунікаційна майстерність – уміння передавати свої ідеї й думки працівникам та іншим особам як в усній, так і в писемній формі.

Соціально-психологічна майстерність – спроможність ефективно управляти колективом з урахуванням індивідуально-психологічних якостей працівників та їхніх потреб.

Було з'ясовано, що студенти, у яких виявляється творче мислення, відповідаючи на питання, спираються не тільки на чужі, але й на власні висновки, наводять докази, надають висновки; критично ставляться до чужих думок, наполягають на переконливому аргументуванні кожного висловленого положення; швидко орієнтуються щодо надання відповіді на питання, сформульовані в нових варіантах, прагнуть оригінально відповісти; схильні до дослідницької роботи [2].

За результатами дослідження виявлено, що у студентів виникають проблеми в налагодженні соціальних зв'язків і контактів, коли вони замкнуті, інтровертовані у поведінці, мають менший рівень соціальної адаптації, схильність до самотності, несамостійні, ігнорують соціальні умовності.

Проведене дослідження показало, що студенти-екстернали (57%) прагнуть до постійного спілкування, а студенти-інтернали (43%) краще працюють на самоті, ніж під спостереженням.

Також нами була виявлена позитивна кореляція між інтернальністю і визначенням сенсу життя ($p < 0,01$): чим більше суб'єкт вірить, що все в його житті залежить від його власних зусиль і здібностей,

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Психология управления / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – «Фортуна-пресс». – «Реноме». Харьков. – Симферополь, 2003. – 338 с.
2. Карамушка Л. М. Психология освітнього менеджменту / Л. М. Карамушка. – К.: Либідь, 2004. – 424 с.

тим частіше він знаходить у житті зміст і бачить ціль. А студентів-екстерналів відрізняє підвищена тривожність, менша терпимість до інших, менша популярність, підвищена агресивність, стурбованість. Результати наших досліджень показують, що до екстернального локусу контролю схильні менш відповідальні студенти з низькою успішністю та характеризуються поведінкою, що відхиляється від норми.

Студенти, які виявляють низький рівень суб'єктивного контролю, як правило, позиціонують себе як нерішучих, залежних, егоїстичних, несамостійних, дратівливих. А студенти з високим рівнем суб'єктивного контролю вважають себе справедливими, самостійними, незалежними, рішучими, дружєлюбними.

Було з'ясовано, що до засобів стимуляції творчої активності відносяться забезпечення сприятливої атмосфери, розвиток допитливості, заохочення висловлювання оригінальних ідей, забезпечення можливостей для вправ і практики, надання студентам можливості активно ставити питання, приймати самостійні рішення [3].

Проведення тренінгових вправ із розвитку творчого підходу до діяльності свідчить про ефективність формування необхідних майбутнім менеджерам практичних комунікативних умінь, розвиток пізнавальних інтересів і навичок управління. Слід зазначити, що розвивальна програма з формування творчого потенціалу у студентів-менеджерів була успішно апробована в Харківській державній академії культури.

Отже, можна зробити висновок про те, що розроблена нами розвивальна програма з формування творчого потенціалу у майбутніх менеджерів, яка використовувалася в експериментальній групі, дійсно сприяла підвищенню рівня підготовки майбутніх менеджерів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Виявлено, що існує взаємозв'язок між творчим потенціалом менеджера і ефективним управлінням.
2. Управлінська діяльність має свою специфіку і висуває особливі вимоги до особистості менеджера.
3. Критерієм ефективного управління є творчий потенціал майбутнього спеціаліста, що виявляється у здатності особистості ставити і вирішувати нові завдання у сфері своєї діяльності.
4. Оптимізація підготовки майбутніх спеціалістів до ефективного управління полягає у втіленні в навчальний процес нових тренінгових методик та форм проблемного навчання.

3. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту в освіті (Соціально-психологічний аспект) / Н. Л. Коломінський. – К.: МАУП, 2000. – 286 с.

4. Лукичева Л. И. Управление персоналом: Учебное пособие / Л. И. Лукичева. – М.: Омега-Л, 2004. – 264 с.

5. Морозов А. В. Управленческая психология / А. В. Морозов. – М. : Академический проект, 2003. – 288 с.
6. Щокін Г. В. Практична психологія менеджменту / Г. В. Щокін. – К. : Україна, 2001. – 373 с.
7. Шепель В. М. Управленческая психология / В. М. Шепель. – М. : Экономика, 1994. – 240 с.
8. Шпалінський В. В. Соціальна психологія менеджменту / В. В. Шпалінський. – Харків: ІВМО «ХК», 1998. – 315 с.

REFERENCES

1. Bandurka, A. M., Bocharova, S. P., Zemlyanskaya, E. V. (2003). *Psikhologiya upravleniya [Psychology of management]*. Kharkov – Simferopol : «Fortune-press» - «Reputation» [in Russian].
2. Karamushka, L. M. (2004). *Psykholohiia osvithoho menedgmentu [Psychology of education management]*. Kyiv: Libid [in Ukrainian].
3. Kolominskiy, N. I. (2000). *Psykholohiia menedgmentu v osviti (Sotsialno-psykholohichni aspekt) [Psychology of management in education (Socio-psychological aspect)]*. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
4. Lukicheva, L. I. (2004). *Upravlenie personalom: Uchebnoe posobie [Human resource management: tutorial]*. Moscow: Omega-1 [in Russian].
5. Morozov, A. V. (2003). *Upravlencheskaya psikhologiya [Managerial Psychology]*. Moscow: Academic Project [in Russian].

9. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 695 с.
10. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества / Д. Б. Богоявленская. – Ростов: Феникс. 1993. – 232 с.
11. Боно Е. Серьезное творческое мышление / Е. Боно. – Минск: Поппури. 2005. – 416 с.

6. Schokin, G. V. (2001). *Praktychna psyholohiia menedgmentu [Practical psychology of management]*. Kyiv: UKRAINE [in Ukrainian].
7. Shepel, V. M. (1994). *Upravlencheskaya psikhologiya [Managerial Psychology]*. Moscow: Economics [in Russian].
8. Shpalinsky, V. V. (1998). *Sotsialnaya psikhologiya menedgmenta [Social Psychology of Management]*. Kharkov: IVMO "HC" [in Russian].
9. Orban-Lembrik, L. E. (2001). *Psikhologiya menedgmenta [Psychology of management]*. Ivano-Frankivsk: Plai [in Russian].
10. Bogoyavlenskaya, D. B. (1993). *Intelektualnaya aktivnost kak problema tvorchestva [Intellectual activity as a problem of creativity]*. Height: Phoenix [in Russian].
11. Bono, E. (2004). *Sereznoe tvorcheskoe mishlenie [Serious creative thinking]*. Minsk: Poppourri [in Russian].

Елена Николаевна Харцый,
кандидат психологических наук, доцент,
Татьяна Алексеевна Перезовная,
кандидат психологических наук, доцент,
Сергей Васильевич Лубенец,
кандидат технических наук, доцент,
Харьковская государственная академия культуры,
Бурсацкий спуск 4, г. Харьков, Украина

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ К ЭФФЕКТИВНОМУ УПРАВЛЕНИЮ

Статья посвящена исследованию подготовки к управленческой деятельности будущих менеджеров организации. Цель исследования – выявить уровень личностных качеств будущих менеджеров, найти методы подготовки специалистов к управленческой деятельности. Для проведения формирующего эксперимента из числа студентов – будущих менеджеров – была создана экспериментальная (100 человек) и контрольная (98 человек) группы. Обе группы студентов имели примерно одинаковые социально-демографические характеристики: учились на одном факультете, имели одинаковую специальность, были примерно одного возраста. В экспериментальной группе подготовка будущих менеджеров организации носила системный и целостный характер, а в контрольной – фрагментарный (рассматривались только отдельные направления по проблемам развития креативного потенциала в будущих менеджеров). Результаты сравнительного анализа 1 и 2 диагностических срезов показали, что в обеих группах были выявлены статистически значимые различия в уровнях сформированности личностных и креативных составляющих. Были выявлены основные способности, которыми должен обладать эффективный руководитель: творческие (креативные), организаторские, педагогические, коммуникативные и способности принимать решения. Творческие способности руководителя заложены в психологическом потенциале его личности, поиске проблемных ситуаций в системе управления и самостоятельности в решении задач. Использование творческого подхода к управленческой деятельности – основная черта эффективного руководства. Творческий подход в управлении помогает находить эффективные решения и способы поведения в новых ситуациях, преодолевать стереотипность мышления и поведения в обычных ситуациях, создавать в них новые, оригинальные решения. Успешность деятельности руководителя зависит от вида и степени управленческого мастерства. Экспериментально доказано влияние креативного потенциала на эффективность управленческой деятельности. Выяснено, что взаимосвязь всех компонентов творческого процесса при оптимальных условиях организации и управления закономерно обеспечивает продуктивный результат учебы и самовоспитания. Обоснованы психологические формы и средства формирования творческого отношения к управленческой дея-

тельности у студентов-менеджеров. Обнаружена закономерность влияния творческого подхода на эффективность управленческой деятельности.

Ключевые слова: подготовка к управленческой деятельности, творчество, творческий компонент, креативный потенциал, эффективность управленческой деятельности.

Olena Khartsyi,

PhD (Candidate of Psychological University), associate professor,

Tetiana Perevozna,

PhD (Candidate of Psychological University), associate professor,

Serhii Lubenets,

PhD (Candidate of Technical Sciences), associate professor,

Kharkiv State Academy of Culture,

4, Bursatskyi descent, Kharkiv, Ukraine

PREPARING FUTURE SPECIALISTS FOR EFFICIENT ADMINISTRATION

The article deals with the issue of preparing future organization managers for administrative activity. The study is aimed at revealing the level of future managers' personal qualities, finding the ways of preparing them for administration. The experiment involved 198 students, who were divided into control (98 students) and experimental groups (100 students). The surveyed were of the same age and studied at the same departments. The students from the experimental group were taught systematically and the ones from the control group studied just some aspects of science considering the development of future managers' creative thinking. The results of the comparative analysis of two assessments have shown that the groups of students had different levels of personal and creative components maturity. It has been found that a good manager should have the following skills: creative, entrepreneurial, communicative and the ability to make decisions. The creative skills of managers are manifested in the psychological potential of their personality, the search for problem-based situations in the system of administration and the independency in decision making. The use of the creative approach to the administration is one of the main characteristics of a good manager. It helps to find the effective solutions and behavior patterns in new situations, to overcome the stereotype thinking and make new original decisions. Besides, the success of managers' activity also depends on the kind and level of their administration experience and skills. The influence of the creative potential on the efficiency of administration has been experimentally proved.

Keywords: efficiency of administrative activity, the creative, a creative component of the person, creative potential.

Подано до редакції 05.07.2016

Рецензент: д. психол. н., проф. А. М. Большакова
